

J.Th.J. van den Berg, J.J. Vis, ***De eerste honderdvijftig jaar. Parlementaire geschiedenis van Nederland, 1796-1946*** (Amsterdam: Bert Bakker, 2013, 788 pp., ISBN 978 90 351 28477).

Sinds de opkomst van de politieke cultuur-benadering in de Nederlandse politieke geschiedenis leek de ‘parlementaire geschiedenis’ slechts nog voorbehouden aan de publicaties van het hieraan gewijde Nijmeegse onderzoekscentrum en aan juridische documentaties van specifieke wetten. Daarbuiten domineert de overtuiging dat politieke geschiedenis bredere bestudering verdient dan onderzoek naar verkiezingsstrijd, kabinetsformatie, partijpolitieke verhoudingen en resultaten van wetgeving alleen – ook de vorm van de politieke strijd en de strijd om wat nu eigenlijk ‘politiek’ is behoren hiervan deel uit te maken. Het is dan ook opmerkelijk dat Joop van den Berg en Jan Vis voor hun overzichtswerk over honderdvijftig jaar Nederlandse politiek toch weer het oude stempel van ‘parlementaire geschiedenis’ hebben gekozen. Uitdrukkelijk scharen zij zich in de traditie van W.J. van Welderen Rengers’ *Schets eener parlementaire geschiedenis* en P.J. Ouds *Het jongste verleden* – en op goede gronden.

Net als hun illustere voorgangers schrijven Van den Berg en de in 2011 overleden Vis, die beiden zowel in de journalistiek als in de politiek ruimschoots hun sporen verdienden alvorens hoogleraarschappen aan juridische faculteiten te bekleden, niet in de eerste plaats voor historici. *De eerste honderdvijftig jaar* is, aldus Van den Berg in zijn inleiding, bedoeld voor een ‘breed publiek van belangstellenden’. Kennelijk heeft zo’n publiek aan historiografische debatten al even weinig boodschap als aan voetnoten – de laatste hebben de auteurs dan ook bewust achterwege gelaten. Dit neemt niet weg dat Van den Berg en Vis met hun parlementaire geschiedenis wel de nodige vernieuwingen beogen aan te brengen ten opzichte van hun voorgangers, onder andere door de keuze voor een ‘nieuw begin’ van de parlementaire geschiedenis (in 1796), de toevoeging van een meer constitutioneel perspectief en de verwerking van een indrukwekkend corpus aan recente literatuur. Die keuzes rekken niet alleen het genre op, maar zetten ook politiek historici opnieuw aan het denken.

De opvallendste vernieuwing van *De eerste honderdvijftig jaar* geeft direct aan dat de auteurs de kaders van de parlementaire geschiedschrijving niet al te strikt interpreteren. Vanaf het Binnenhof worden onder meer excursies ondernomen naar Goejanverwellesluis, Parijs en Scheveningen teneinde de ‘wordingsgeschiedenis van de Nederlandse staat en zijn parlementaire instellingen’ (5) niet te hoeven beperken tot de

jaren van parlementaire politiek. Deze voorgeschiedenis – het overzicht start in 1796, maar geeft bovendien een uitvoerige ‘proloog’ over de periode van de Republiek – vormt een belangrijke aanvulling op de werken van eerdere parlementaire geschiedschrijvers, die veeleer de grondwetten van 1814-1815 of 1840-1848 als startpunt kozen.

Meer dan een chronologische verruiming moet achter deze eerste hoofdstukken echter niet worden gezocht. Zo kijken Van den Berg en Vis weliswaar voorbij oude helden als Thorbecke en Van Hogendorp, maar dan vooral om nieuwe hoofdrolspelers als de ‘grote leidsman van de Bataafse Revolutie’ Pieter Paulus (43) toe te voegen. Ook de verbreding van het blikveld blijkt in de latere hoofdstukken niet maatgevend. Zodra de volksvertegenwoordigers op het Binnenhof eenmaal hun centrale rol in de nationale politiek hebben veroverd, vormen de gebeurtenissen in en rond ’s lands vergaderzaal weer het vertrekpunt van dit toch al overvolle overzicht. Dat de Nederlandse staat ook na de beginjaren niet alleen vanuit Den Haag werd vormgegeven valt niettemin wel op te maken uit beschrijvingen van de gelijktijdige activiteit van veel Kamerleden in bijvoorbeeld de gemeentepolitiek of de pers, of uit de talloze wetten die buiten de politiek hun oorsprong vonden.

Expliciete aandacht voor staatsvorming is er daarnaast in de hoofdstukjes die gewijd zijn aan grondwetsherzieningen. Samen met onder meer de passage over zuivering en herstel in 1945 vertonen deze gedeelten duidelijke sporen van een meer juridische blik op de politieke geschiedenis – en een grote kennis van de bijbehorende literatuur. Vooral op dit vlak vormt *De eerste honderdvijftig jaar* ook een verrijking van de recente politiek-historische overzichten, waarin constitutionele ontwikkelingen nogal eens ondersneeuwen onder de grote aandacht voor meer culturele processen. Zo komen bij Van den Berg en Vis ideeën over de verhouding tussen volksvertegenwoordiging en bestuur niet alleen terug in bijvoorbeeld debatten over kiesstelsel en partijen, maar ook in het herhaaldelijk terugkerende vraagstuk van de bestuursrechtspraak (344, 444, 572-573). Deze fundamentele vraag naar wie het individu tegen onrechtmatige bestuursdaden beschermt – het bestuur zelf of de burgerlijke rechter – doorliep een ware ‘martelgang’ (444) langs opeenvolgende ministers van Justitie en zou ook na 1946 – het eindpunt van dit boek – de constitutionele debatten van een inmiddels individualiserende samenleving blijven plagen. Dat aldus ook de plaats van de rechtspraak – toch de derde pijler onder de trias politica – in de ontwikkeling van het staatsbestel wordt betrokken is een belangrijke verdienste van dit boek.

De politiek historicus die zich door deze passages wil laten inspireren tot een bredere blik op het eigen onderzoeksterrein zal zich overigens vooral zelf een weg moeten banen door dit omvangrijke overzicht. Binnen de chronologische hoofdstukken, die gemiddeld zo’n twee decennia omvatten, zijn weliswaar thematische paragrafen aangebracht, maar daarin worden passages over politieke strijd en de inhoudelijke ontwikkeling van wetgeving in hoog tempo afgewisseld met smakelijke anekdotes en terzijdes. En terwijl de auteurs zich geregeld laten zien in onder meer terloopse opmerkingen die de historische gebeurtenissen aan het heden relateren – het gesteggel

rond de instelling van een Nationale Vergadering in 1795 ontlokt hen bijvoorbeeld het commentaar dat ‘Nederlanders geen erg competente en oplossingsgerichte constitutieschrijvers zijn’ (41) – lijken zij zich van al te veel sturing van hun betoog te hebben willen onthouden. Met name in de eerste, door Van den Berg geschreven helft van het boek leidt dit geregeld tot een gebrek aan overzicht, wat doet vermoeden dat vooral het voortijdig wegvallen van de tweede auteur – Van den Berg noteert dat hij diens bijdrage heeft geredigeerd en ingekort (8) – hier parten heeft gespeeld. Verheugend is in dit licht de aankondiging in het voorwoord dat een vervolg, waarin de periode 1946-heden wordt belicht, in voorbereiding is. Gezien het grote belang van dit nieuwe standaardwerk voor een breed publiek, maar zeker ook voor vakhistorici, valt te hopen dat dit vervolg wordt aangegrepen om de oorspronkelijke ambitie van één overzicht van 225 jaar parlementaire geschiedenis alsnog gestalte te geven.

Karin van Leeuwen, Universiteit van Amsterdam